

ASPECTE PRIVIND STATUTUL LIMBII ÎN TEXTUL LITERAR

Ocazia specială care motivează acest grupaj de lucrări științifice, și anume aniversarea și omagierea profesorului G. G. Neamțu, îmi oferă așteptatul prilej să-mi exprim întreaga grațitudine față de omul, cercetătorul și profesorul care mi-a oferit mereu, încă de la începutul studenției mele, un model de rigoare, de claritate a viziunii științifice, de entuziasm și tenacitate în exprimarea și în căutarea de argumente lingvistice cât mai autentice și convingătoare. Cu toate că textul științific se impune prin obiectivitate și exclude în mod necesar vocea subiectivității creatoare, totuși pasiunea cercetării și mai ales pasiunea pentru limba română – din care izvorăsc scrierile profesorului G. G. Neamțu – se simt incontestabil în opțiunea investigării sistematice, cu finețe și în profunzimea abordării unor probleme, mai ales controversate, de gramatică a limbii române. Rândurile care urmează se vor a fi o concretizare a elogiului meu adus profesorului G. G. Neamțu, printr-o reflecție asupra limbii, din perspectiva înțelegerii textualității literare.

0. Introducere

Ne propunem în lucrarea noastră să relevăm câteva aspecte importante referitoare la statutul limbii în textul literar. Demersul nostru se va situa în perspectiva teoretică oferită de lingvistica integrală dezvoltată de Eugeniu Coșeriu.

Asumând înțelegerea aristotelică (finalistă) a limbajului ca logos semantic, precum și fundalul viziunii teoretice dezvoltate de W. von Humboldt pentru care limba nu este un produs (*ergon*), ci o activitate umană liberă și potențial infinită (*enérgeia*), Eugeniu Coșeriu situează întregul edificiu al lingvisticii integrale pe faptul fundamental că funcția esențială și primordială a limbajului nu constă în instrumentalitate, ci în instituirea însăși a unor conținuturi semnificative proprii unei limbi (funcția semnificativă).

Din perspectiva lingvisticii integrale, poeticul are un statut special și privilegiat: acela de a fi consubstanțial cu finalitatea primordială a limbajului, și anume aceea de a intui, delimita și crea „esențe”. Astfel, și finalitatea poetică vizează instituirea unor conținuturi (esențe) semnificative, însă la nivelul sensului textual poetic, un nivel de conținut superior, care integrează și depășește conținuturile limbii. Așadar, într-o primă aproximare, statutul limbii în textul literar este acela de a constitui „materia primă” a sensului textual poetic, o materie primă limitată cu care pot fi create sensuri în mod nelimitat. Dincolo de ‘expresia’ textului (instituită în și prin cuvintele limbii), trebuie căutat și reinstituit un conținut specific: sensul textual poetic, prin care se creează o lume (finalitatea poetică fiind tocmai „creația de

lumi”). Avem convingerea că unicitatea sensului și a lumii create este intim și esențial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei, că perspectiva lui „cum se spune” este relevantă și reprezintă calea de acces spre perspectiva lui „ce se spune”. De aceea, credem că în poezie cuvintele limbii reprezintă mai mult decât o materie primă semnificațională, reprezintă imagini esențiale ale lumii create.

1. Câteva considerații despre sens

Enunțând principiul dublului raport semiotic în articularea sensului¹, Eugeniu Coșeriu definește sensul textual drept conținutul lingvistic superior, specific unui act particular de vorbire (așadar, specific planului individual al limbajului), construit pe baza conținuturilor planului idiomatice (istoric, al limbii) și ale planului universal, mai exact, construit prin integrarea și depășirea semnificatelor limbii (conținuturile semnelor idiomatice) și, implicit, a designațiilor (conținuturi care vizează trimiterea la realitatea extralingvistică) pe care acestea le actualizează. Aceste conținuturi (semnificatele și designațiile) constituie, de fapt, „materia primă” a sensului textual.

Așadar, și sensul textual poetic (ca modalitate a sensului cu ‘salt maximal’² față de semnificate și designate) presupune preexistența unor entități semnificaționale deja create în vorbire, ca unități pre-textuale, deja date în și prin tradiția idiomatice.

„Semnificatele lingvistice (și ceea ce ele desemnează) constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială – «semnificantul» – a l t u i s e m n, al cărui «semnificat» este sensul textului. Prin urmare, tot ceea ce se înțelege în mod imediat într-o operă, prin semnele lingvistice, nu este, din punctul de vedere al textului, decât perceperea unui «semnificant». Cervantes nu vorbește *despre* Don Quijote, *despre* Sancho, *despre* Dulcinea, ci, *prin intermediul* lui Don Quijote, Sancho, Dulcinea, ca simboluri, vorbește de altceva, ceea ce constituie sensul romanului său” (Coșeriu 1973/2000, p. 247).

Astfel, prin semnificatele limbii și prin designatele construite în și prin actul poetic se instituie semnificate textuale (acțiuni, personaje etc.), care trimit, într-un plan mai profund, la un semnificat de ordin superior, sensul textual. Acesta este un parcurs articulativ care trebuie presupus întotdeauna în interpretarea sensului

¹ Ipoteza dublului raport semiotic în articularea sensului este amplu prezentată de E. Coșeriu în *Lingvistica textului* (1981/2013). De asemenea, abordări ale acestei probleme regăsim și în Coșeriu 1971/1977, Coșeriu 1973/2000, Coșeriu 1994 etc..

² Pornind de la distincția coșeriană între sensul care poate să coincidă cu semnificantul și designația, adică „sensul «comunicativ», informativ, empiric sau «vital»”, în cazul utilizărilor lingvistice tehnice sau terminologice și sensul „artistic sau literar («simbolic»)” (Coșeriu 1973/2000, p. 247), Emma Tămăianu (2001, p. 96) consideră ca putem identifica și distinge două „modalități ale sensului”, polarizate între construcția de sens „cu salt minimal” în textualitatea preponderent informațională sau „obiectiv-științifică” și construcția de sens cu „salt maximal” față de semnificatele și designatele textuale, în modalitatea poetică (literară).

(deci și a sensului textual poetic)³, dar care nu surprinde specificitatea de creație absolută a sensului poetic. Aceasta nu poate fi relevată decât din perspectiva poeticii, prin urmărirea actului poetic ca ‘act revelator’ și implicit creator de lume, finalitatea textualității literare fiind, în viziunea teoretică integralistă, tocmai „creația de lumi”.

2. Teza coșeriană a definirii poeziei ca limbaj absolut

În viziunea teoretică a lui E. Coșeriu, poezia, ca limbaj în ipostaza sa absolută, constituie locul manifestării plenare a tuturor posibilităților de sens ale limbajului ca atare (vezi Coșeriu 1971/1977, p. 202–204; Coșeriu 1981/2013, p. 159–162; 1994, p. 145–162):

„În limbajul poetic trebuie să vedem, așadar, limbajul în întreaga sa funcționalitate. Poezia – și prin poezie înțeleg nu doar poezia în sens strict, ci literatura ca artă – este locul desfășurării depline a funcționalității limbajului” (Coșeriu 1981/2013, p. 161).

Această considerație condensează aspecte teoretice extrem de complexe, pe care le vom sintetiza foarte succint în continuare.

2.1. În lingvistica integrală, statutul poeticului este unul special, deoarece ‘poezia’ nu este „un uz lingvistic printre altele”, ci reprezintă „limbajul pur și simplu (fără adjective)”, mai precis „realizarea tuturor posibilităților limbajului ca atare” (Coșeriu 1971/1977, p. 203). „Limbajul ca atare” sau „limbajul pur și simplu” sau „limbajul absolut” reprezintă, pentru E. Coșeriu, *lógos*-ul *semantikós* aristotelic, anterior oricărei determinări, oricărei finalități (fie ea apofantică, pragmatică sau poetică), limbajul exclusiv semantic, a cărui funcție esențială și primordială este aceea de a semnifica, adică de a capta unitatea unei esențe, de a delimita și de a institui posibilitățile ‘modurilor-de-a-fi-în-general’, creând astfel conținuturi semnificative în limbă. Această identitate de esență între poezie și limbaj este susținută mai ales prin argumente de ordin filosofic. Astfel, atât poezia, cât și limbajul reprezintă „acte de cunoaștere intuitivă”, de „înțelegere intuitivă a ființei”, de descoperire a universalului în individual. Dar, în timp ce subiectul creator de limbaj este un „subiect relativ”, „un subiect între subiecte”, iar limbajul este, în consecință, „înțelegere și structurare a lumii”, subiectul creator de poezie (de artă în general) este un subiect absolut, iar „poezia e întotdeauna absolută și creează și alte lumi posibile” (Coșeriu 1971/1977, p. 206–207). De asemenea, finalitatea poetică se situează la un nivel de conținut superior, care este sensul textual.

2.2. Dacă limbajul poetic nu este „o modalitate între altele a uzului lingvistic”, consecința este aceea că limbajul poetic nu poate fi explicat și înțeles ca o „deviere”⁴, o deturnare de la uzul obișnuit, nici ca o funcție lingvistică printre altele, fie ea și ‘funcție poetică’ (așa cum susține teoria jakobsoniană).

³ Pentru o aproximare generală a distincției *sens/sens poetic*, din perspectiva lingvisticii integrale, vezi Boc 2013.

⁴ Conceptul de *deviere* este unul dintre cele mai vehiculate și mai dezbătute concepte din poetică în a doua jumătate a secolului al XX-lea, fiind adesea invocat în definirea limbajului poetic. Stabilirea

Statutul special și privilegiat al poeticului, acela de a fi consubstanțial cu finalitatea primordială a limbajului (ca logos semantic), și anume aceea de a intuit, delimita și crea „esențe”, dar la nivelul sensului, face ca poezia să nu mai poată fi considerată nici „o deviere față de limbajul curent (înțeles ca «normalul» limbajului)”, nici ca „reducere a limbajului la o presupusă «funcție poetică»” sau ca „limbaj ulterior determinat (limbaj și o presupusă funcție poetică)” (Coseriu 1971/1977, p. 202–203) (trad. n.). Dimpotrivă, spune E. Coșeriu, modalitățile „uzului lingvistic”, adică modurile discursive „practice” (limbajul „curent”) și „științific”, survin printr-o „dezactualizare” a funcțiilor lingvistice plener prezente în limbajul poetic, „printr-o drastică reducere funcțională a limbajului ca atare, care coincide cu limbajul poeziei” (trad. n.) (Coseriu 1971/1977, p. 203; vezi și Coșeriu 1981/2013, p. 159–162). Așadar, lingvistica integrală răstoarnă perspectiva, considerând că limbajul cotidian și cel științific reprezintă devieri, fiindcă sunt rezultatul unei drastice reduceri funcționale a limbajului ca atare, în timp ce limbajul poetic reprezintă „plenitudinea funcțională a limbajului” și, astfel, nu poate fi o „deviere”.

De asemenea, funcția poetică – în calitate de funcție particulară subsumată funcției comunicative, așa cum este prezentată în cadrul teoriei lui R. Jakobson – este nespecifică textualității poetice, insuficientă și irelevantă în înțelegerea adecvată a poeticității⁵. Însă unele considerații jakobsoniene asupra funcției poetice pot fi valorificate în ansamblul înțelegerii poeziei ca limbaj absolut, a sensului textual poetic ca fiind unic și irepetabil, așa cum vom încerca să demonstrăm în continuare.

3. Funcția materialității în poezie

Considerațiile coșeriene privind definirea limbajului poetic ca limbaj absolut și a textului poetic ca loc al manifestării plener a tuturor posibilităților de sens ale limbajului pot fi valorificate din perspectiva poeziei și în direcția înțelegerii funcției materialității în poezie.

Referindu-se la conținutul particular al poeziei (al literaturii, în sens larg), Eugeniu Coșeriu afirmă faptul că, deși poezia nu se poate reduce la acel „cum” al comunicării, la structurarea în sine a mesajului, așa cum susține poetica structurală în dezvoltarea propusă de R. Jakobson, totuși, în interpretarea textelor, este necesar să se țină cont de accentul pus pe mesaj:

„Concentrarea asupra acestui *cum* a ceea ce se spune, «concentrarea asupra mesajului de dragul mesajului», este cu siguranță un fenomen de care trebuie să ținem cont în

reperului, a „gradului zero” în raport cu care se produce devierea a constituit una dintre dificultățile teoretice majore ridicate de acest concept. Indiferent de nuanțele terminologice sau conceptuale propuse, majoritatea teoriilor stabilesc acest reper la nivelul „limbajului comun” și al normelor sale uzuale (în termeni integraliști, la nivelul *logosului pragmatic*). Dar, uneori, termenul de referință este „limbajul științific” (sau *logosul apofantic*). Astfel, în *Poetica matematică*, Solomon Marcus susține definirea limbajului poetic ca o deviere de la limbajul științific.

⁵ O discuție amplă asupra teoriei jakobsoniene (asupra limitelor sale și a impasurilor teoretice insurmontabile generate mai ales de definirea poeticității în termenii teoriei comunicării) am realizat în Boc 2007, p. 77–86.

interpretarea textelor; cu siguranță nu este vorba totuși despre «funcția poetică a limbajului» (Coșeriu 1981/2013, p. 95).

Astfel, deși specificitatea poetică nu rezidă în structurarea formală a textului (deoarece și un slogan publicitar și chiar un tratat de medicină pot fi redactate în versuri, acest fapt neconferindu-le însă poeticitate), totuși „concentrarea asupra mesajului însuși”, teoretizată de R. Jakobson, este un aspect care nu poate fi ignorat în cadrul unui demers interpretativ. Chiar dacă întregul cadru teoretic în care Roman Jakobson vorbește despre „funcția poetică a limbajului” nu poate fi acceptat⁶, E. Coșeriu arată faptul că teoria lui R. Jakobson ascunde o intuiție fundamentală: aceea că în focalizarea asupra mesajului „de dragul mesajului însuși” rezidă credința că limbajul poetic este un „limbaj absolut”, un limbaj în sine. Focalizarea asupra mesajului, care constituie în opinia lui R. Jakobson „funcția poetică” a limbajului, nu reprezintă o dovadă de rafinament particular la nivelul formei, care ar da măsura poeticității, ci ar trebui înțeleasă într-o perspectivă mai profundă ca

„[...] insistența asupra a ceea ce se spune în limba însăși, acolo unde semnele nu sunt utilizate doar ca simple instrumente pentru a desemna ceva diferit, ci apar așa cum sunt ele în realitate, în realizarea deplină a tuturor posibilităților lor funcționale” (Coșeriu 1981/2013, p. 162).

Din aceste considerații cred că putem înțelege faptul că poezia nu reprezintă o structurare variabilă și întâmplătoare a unui conținut oarecare ce poate fi comunicat, în alte circumstanțe, în moduri diferite. În ‘poezie’, cuvintele limbii nu sunt „instrumente pentru a desemna ceva diferit” (limbajul poetic nu este un uz printre altele), ci *există* ca „obiecte” (ca imagini esențiale) ale lumii, create prin intermediul lor și dincolo de ele.

Nu putem să nu amintim aici „revolta” unor poeți față de înțelegerea limbajului ca „instrument” și, în consecință, refuzul lor de a „utiliza” limbajul (în această accepțiune utilitară). Astfel, Jean-Paul Sartre relevă „retragerea poetului din limbajul-instrument” și alegerea definitivă a atitudinii poetice, care nu consideră cuvintele drept semne (deja create), ci drept „lucruri”, obiecte, înțelese ca imagini esențiale ale lumii. Acestea se creează în actul poetic însuși:

„Et comme le poète n'*utilise* pas le mot, il ne choisit pas entre des acceptions diverses et chacune d'elles, au lieu de lui paraître une fonction autonome, se donne à lui comme une qualité matérielle qui se fonde sous ses yeux avec les autres acceptions” (Sartre 1948, p. 20).

Această „corporalitate” a expresiei reprezintă, în ultimă instanță, atributul unicității textului poetic. Lorenzo Renzi remarca faptul că de această

„[...] compenetrare a sunetului și a semnificatului depinde cel puțin una dintre dificultățile traducerii poeziei dintr-o limbă în alta”,

⁶ A se vedea în acest sens întreaga argumentație în Coșeriu 1981/2013, p. 89–105, 161–162. E. Coșeriu subliniază faptul că nu se poate accepta reducerea esenței limbajului poetic la o funcție lingvistică printre altele (funcția poetică).

deoarece

„[...] poezia reușită conferă un sentiment de desăvârșit, de inevitabil, asemeni unui petec de natură, o piatră sau o scorie, care are acea formă și n-ar putea să aibă o alta” (Renzi 2000, p. 26).

Identificăm în această viziune plastică asupra poeziei aceeași idee a limbajului poetic ca limbaj absolut, ca manifestare maximală a funcției creatoare, în care unicitatea sensului și a lumii create este intim și esențial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei care devine ea însăși „revelatoare” a unui „mister”, în sensul blagian al termenului.

Pentru Lucian Blaga, care acordă metaforei un statut ontologic, considerând că metaforicul ține de ordinea structurală a spiritului uman, limbajul poetic „este în cea mai intimă esență a sa ceva metaforic”:

„În limbajul poetic cuvintele nu sunt numai expresii, ci sunt corpuri, substanțe, care solicită atenția ca atare. S-ar zice că stările sufletești exprimate în poezie câștigă, datorită acestor virtuți actualizate ale cuvintelor, potența unui mister revelat în chip definitiv. Cuvintele limbajului poetic devin deci revelatorii prin însăși substanța lor sonoră și prin structura lor sensibilă, prin articularea și ritmul lor. Ele nu exprimă numai ceva prin conținutul lor conceptual, ci devin revelatorii prin însăși materia, configurația și structura lor materială [...]. Limbajul poetic este prin urmare prin latura sa materială, ritmică și sonoră ca atare, ceva « metaforic » [...]. Limba poetică e așadar revelatorie și nu simplu expresivă și, întrucât revelatorie, ea poate fi investită cu epitetul « metaforicului », indiferent că utilizează sau nu metafore propriu-zise” (Blaga 1937/1994, p. 91–92).

Funcția ontologică revelatoare a metaforei este înțeleasă de L. Blaga nu numai la nivelul conținutului, ci și la nivelul configurației materiale, al organizării unice și absolute (în sens coșerian) a materiei („materia dobândește, în toate artele, o secretă funcție metaforică”). În acest sens, referindu-se la accepțiunea blagiană a metaforicului⁷ (ca funcție ontologică revelatorie) și în special la capacitatea metaforic-revelatoare a „dispunerii sintactice și a sonorității intrinseci a cuvintelor”, Ioana Em. Petrescu remarca faptul că

„[...] sintaxa poetică sau substanța sonoră a materialului lexical ordonat în poezie reprezintă, în această accepție lărgită, constituenți ai metaforei poetice globale, care se articulează doar accidental pe «noduri metaforice» – neesențiale –, adică pe trop” (Petrescu 1989, p. 90).

Considerăm că acest lucru este fundamental pentru abordarea textualității literare din unghiul poeziei: perspectiva lui „cum se spune” este relevantă și reprezintă calea de acces spre perspectiva lui „ce se spune”. Aceasta, deoarece, din unghiul lingvisticii integrale, în limbaj tot ceea ce este material este motivat de conținut și trebuie înțeles ca instrument al unei funcții (forma este motivată de funcție). Principiul funcției reprezintă unul dintre principiile esențiale ale lingvisticii integrale:

⁷Această accepțiune blagiană a metaforicului este analizată de Ioana Em. Petrescu în contextul prezentării mai ample a evoluției și a paradigmatelor accepțiunii metaforicului (vezi Petrescu 1989, p. 83–91).

„[...] în cercetarea antipozitivistă faptele se identifică și se delimitează prin funcție, nu prin substanța lor. Fapte diferite ca substanță (de exemplu, în literatură, în artă, în tehnicile și tradițiile populare etc.) sînt interpretate ca identice – ca fiind «același fapt» – dacă îndeplinesc aceeași funcție și, invers, fapte identice prin substanța lor se consideră ca fiind diferite, dacă îndeplinesc funcții diferite [...]” (Coșeriu 1973/2000, p. 44).

Expresia textului (designatul textual), acel „cum se spune”, reprezintă, de fapt, materializarea în formă lingvistică (prin cuvintele limbii) a unor conținuturi interioare, a unor intuiții unice și inedite ale eului absolut și, în același timp, conferă obiectivitatea necesară care ghidează interpretarea (ca reinstituire a sensului creat de subiectul absolut). Fiind un conținut de gradul al doilea față de primul conținut (al semnelor lingvistice), sensul trebuie căutat, reinstituit prin și dincolo de expresie și mai ales prin descoperirea funcțiilor semantice ale expresiei textuale. Aceasta deoarece

„[...] în lingvistica integrală, prin semnificant textual nu trebuie să înțelegem unități materiale prezente în text ca atare, ci funcții, mecanisme și strategii semantice”⁸ (Tămăianu-Morita 2006, p. 9).

Astfel, credem că organizarea formală în sine nu constituie un criteriu al poeticității – acesta trebuie relevat la un nivel semantic profund al textului –, însă aspectele formale sunt relevante semantic și, mai mult decât atât, reprezintă *tehnicile textuale de instituire a sensului*. Acest lucru poate fi demonstrat mai ales în cazul textelor poetice a căror organizare formală prezintă o evidență a simetriilor și a paralelismelor. În acest caz, metoda analitică a poeziei structurale, axată tocmai pe identificarea acestor simetrii și paralelisme în efortul său de a surprinde mecanismele structural-compoziționale ale „sintaxei” poemului (mecanisme care prin ele însele conferă poeticitate, conform principiului jakobsonian al „poeziei gramaticii”), ar fi practic lipsită de obiect. În înțelegerea noastră, organizarea formală devine, astfel, *o tehnică textuală relevantă în dinamica instituirii sensului*⁹ și, prin aceasta, în constituirea unui model al lumii.

Credem că perspectiva poeziei trebuie să țină cont și de aspectele presupuse de organizarea formală – ca perspectivă implicit funcțională – (de acel „cum” a ceea ce a fost spus), urmărind implicațiile acestora în procesul de instituire a sensului, întrucât, așa cum consideră E. Coșeriu, limbajul poetic nu e o modalitate de utilizare a limbajului printre altele, în textele poetice semnele nu sunt întrebuițate pur și simplu ca instrumente pentru a desemna ceva diferit, o realitate dată ca atare, ci limbajul poetic e absolut și, prin aceasta, creează el însuși o realitate.

⁸ „[...] in integral linguistics, by textual signifiant (*Textkonstitution*) we do not understand material units present in the text as such, but semantic functions, devices and strategies” (Tămăianu-Morita 2006, p. 9).

⁹ În susținerea acestei afirmații trimitem la interpretarea pe care am oferit-o poemului arghezian *Ceasul de apoi*, unde remarcăm faptul că variația prin repetiții și paralelisme identificată la nivelul organizării formale are implicații la nivel semantic, fiind subsumată finalității interne a procesului de poezie și contribuind astfel în mod esențial la instituirea sensului (Boc 2007, p. 172–176).

De altfel, o evaluare pertinentă a posibilităților reconstrucției poeticii pe aceste baze teoretice integraliste, dar și elementele fundamentale necesare acestui demers reconstrucțiv al poeticii sunt oferite în numeroase studii ale lui Mircea Borcilă și dezvoltate în lucrări și teze de doctorat coordonate de profesorul clujean. Poetica antropologică în dezvoltarea teoretică a lui Mircea Borcilă propune tocmai studierea procesului de ivire, de instituire a sensului în text ca o reconstrucție – prin captarea mijloacelor de expresie care motivează sensul – a actului original intuitiv prin care textul s-a receptat. Astfel, dacă instituirea sensului este diferită în tipuri de texte diferite, specificitatea sensului poetic (literar) este definită de autor prin prisma „actului revelatoriu”, ca sens generat în procesul de „creare și a altor lumi posibile”, „prin transgresiunea orizontului experiențial primar și a «semnificației faptelor» constituite în/prin limbaj” (Borcilă 1997, p. 161).

4. Concluzii

Credem că poezia (literatura), ca avatar al logosului semantic, surprinde esențe, creează *moduri-de-a-fi*, însă nu la nivelul semnificatelor (care reprezintă conținuturi ale limbii), ci la nivelul modalității lingvistice superioare care este sensul (și care integrează semnificatele).

Literatura este o lume a posibilităților pure, universale, absolute (în sensul unei existențe ideale, ce transcende posibilele ocurențe din planul realității empirice). Ea operează cu entități primare, inventează „*moduri de a fi*”, esențe noi, în afara existenței empirice, în și prin creația de lumi.

Dacă în limbaj se creează conținuturi semnificative care surprind și delimitează esențe, structurând astfel experiența noastră în lume prin semnificatele limbii, așa cum argumentează convingător și amplu lingvistica integrală – integrând și valorificând viziunea teoretică humboldtiană –, credem că, în mod similar, în poezie se creează conținuturi care surprind diferite –ipostaze” infinite ale ființei umane, necaptate încă și, în principiu, chiar imposibil de captat la nivelul semnificatelor limbii. Ca oameni, putem fi și simți într-o infinitate de feluri, iar poezia surprinde tocmai nevăzutul, impalpabilul din spatele „văzutului” (acest „văzut” fiind concretizat în sistemul de semnificate al limbii), creând o lume cu un conținut la fel de eteric: sensul textual poetic. Subiectivitatea creatoare de artă/poezie este postulată ca absolută, primește valențe demiurgice prin faptul că, în momentul creației artistice, preia subiectivitatea universală și creează lumi ‘ontologic’ distincte de lumea reală. Și această unicitate a sensului și a lumii create este intim și esențial legată de unicitatea organizării la nivelul expresiei, așa cum am demonstrat pe parcursul lucrării noastre.

Așadar, în opinia noastră, în poezie se pot obiectiva, în mod liber, conținuturi intuitive ale conștiinței subiectivității creatoare (postulată ca absolută), se pot actualiza posibilități nelimitate și universale necaptate încă (poate doar „întrezărite” intuitiv în conștiința umană, dar neobiectivate până în acel moment). În aceasta constă, de fapt, universalitatea literaturii: în materializarea la nivelul sensului tex-

tual poetic, prin cuvintele limbii și dincolo de ele, a unor conținuturi cognitive ale conștiinței (intuiții inedite), ce țin de esența umană, de posibilitățile sale infinite.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- ALIL = „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, I, 1964 și urm
 Blaga 1937/1994 = Lucian Blaga, *Geneza metaforei și sensul culturii*, Editura Humanitas, București, 1994.
 Boc 2007 = Oana Boc, *Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Apollinaire*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2007.
 Boc 2013 = Oana Boc, *Sens/sens poetic – o abordare din perspectiva lingvisticii coșeriene*, în „Limba română” (Chișinău), 2013, nr. 5–6 (215–216), p. 75–87.
 Borcilă 1997 = Mircea Borcilă, *Între Blaga și Coșeriu. De la metafora limbajului la o poetică a culturii*, în „Revista de filosofie”, XLIV, 1997, nr. 1–2, p. 147–163.
 Coseriu 1971/1977 = Eugenio Coseriu, *Tesis sobre el tema „lenguaje y poesía”*, în Coseriu 1977, p. 201–207.
 Coseriu 1977 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, Editorial Gredos, Madrid, 1977.
 Coșeriu 1973/2000 = Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura ARC, [Chișinău,] 2000.
 Coșeriu 1981/2013 = Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*. Ediție îngrijită de Jörn Albrecht. Versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru. Postfață de Eugen Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.
 Coșeriu 1994 = Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri și conferințe 1992–1993*. Supliment al ALIL, XXXIII, 1992–1993, Iași, 1994.
 Coșeriu 2004 = Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*. Texte consemnate, cuvânt înainte și anexă de Doina Constantinescu, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004.
 Jakobson 1960/1963 = Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Minuit, Paris, 1963 (prima ediție: 1960).
 Jakobson 1960/1973 = Roman Jakobson, *Questions de poétique*, Seuil, Paris, 1973.
 Petrescu 1989 = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
 Renzi 1985/2000 = Lorenzo Renzi, *Cum se citește poezia*, Editura Pontica, Constanța, 2000.
 Sartre 1948 = Jean-Paul Sartre, *Qu'est-ce que la littérature?*, Gallimard, Paris, 1984 („Idées”).
 StUBB = „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, Cluj, I, 1956 și urm.
 Tămăianu 2001 = Emma Tămăianu, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2001.
 Tămăianu 2006 = Emma Tămăianu, *Is Poetic Text 'Homologous' to 'Language'? A Romanian – Japanese Case Study*, în „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, LI, 2006, fasc. 1, p. 57–85.

ASPECTS CONCERNANTS LE STATUT DE LA LANGUE DANS LE TEXTE LITTÉRAIRE (Résumé)

On se propose dans notre étude de mettre en évidence quelques aspects importants concernant le statut de la langue dans le texte littéraire, de la perspective théorique ouverte par la linguistique intégrale développée par Eugeniu Coșeriu. On considère que cette vision théorique – par la définition du langage comme activité créatrice et de la fonction significative comme fonction essentielle du

langage, tout comme par les implications conceptuelles qui en découlent – peut offrir un arrière-plan théorique sur lequel se projette la recherche poétique en tant qu'étude du texte littéraire dans sa spécificité irréductible. Dans la textualité littéraire, au-delà de 'l'expression' du texte (instaurée par les mots de la langue) on doit interpréter et recréer un contenu spécifique: le sens textuel poétique par lequel on crée un monde (la finalité poétique étant justement „la création de mondes”). On a la conviction que l'unicité du sens poétique et du monde créé est essentiellement liée à l'unicité de l'organisation au niveau de l'expression, que la perspective du „comment on dit” est relevante et représente le chemin d'accès vers la perspective du „qu'est-ce qu'on dit”. Ainsi, la poésie ne représente pas une structuration variable d'un certain contenu qui puisse être communiqué, dans d'autres circonstances, dans d'autres modalités, mais la materialité de l'expression représente l'attribut même de l'unicité du texte poétique par lequel on instaure au niveau du sens textuel, l'essence même d'une modalité de l'être, une entité 'ontologique' unique et inédite.

Cuvinte-cheie: *text/textualitate literar(ă), lingvistică integrală, sens poetic, E. Coșeriu.*

Mots-clés: *texte/textualité littéraire, linguistique intégrale, sens poétique, E. Coseriu.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
o_boc@yahoo.com*